

Pressens rett til innsyn i straffesaksdokumenter

Nordisk dommerseminar, 14. mars 2016

Høyesterettsdommer dr. jur. Magnus Matningsdal

1 Innledning

EMK artikkel 10 nr. 1 fastsetter, som kjent, at "[e]veryone has the right to freedom of expression". En tilsvarende bestemmelse finner man i SP artikkel 19 nr. 2. For den enkelte av oss utgjør retten til fri ytring det sentrale elementet i yttringsfriheten. Pressen står imidlertid i en særlig stilling ved at den skal gis mulighet for å "exercise its vital role of 'public watchdog' in imparting information of serious public concern" som EMD uttaler i saken *Bladet Tromsø and Stensaas mot Norge* (sak nr. 21980/93) avsnitt 59.

For å kunne oppfylle oppgaven som "public watchdog", er for det første kildevernet viktig. Men kildevernet er ikke tilstrekkelig. Skal pressen kunne oppfylle sin viktige rolle, må den også sikres adgang til kilder. Denne adgangen kan rett nok ikke være ubegrenset, idet den må avveies mot andre beskyttelsesverdige interesser. I våre land går lovgivningen langt i å tilrettelegge for offentlighet i forvaltningen. I den norske loven om rett til innsyn i dokument i offentlig verksemd av 19. mai 2006 nr. 16 § 11 fastsettes det dessuten at "[n]år det er høve til å gjere unntak frå innsyn, skal organet likevel vurdere å gi heilt eller delvis innsyn. Organet bør gi innsyn dersom omsynet til offentlig innsyn veg tyngre enn behovet for unntak".

Den norske offentlighetsloven § 2 fjerde ledd gjør imidlertid unntak fra lovens anvendelsesområde for det saksområdet som er tema for dette foredraget. For avsluttede straffesaker inneholder straffeprosessloven § 28 et detaljert regelverk om dokumentinnsyn for siktede, fornærmede ("målsägande), etterlatte og "enhver annen som det har rettslig interesse for". Den vanlige tolkingen av denne bestemmelsen er at allmennheten, herunder pressen, ikke omfattes av begrepet "rettslig interesse", jf. Bjerke/Keiserud/Sæther: Straffeprosessloven. Kommentirutgave, fjerde utgave s. 93. Etter § 28 andre ledd har derimot alle, og da selvsagt også pressen, som hovedregel krav på å motta utskrift av dommer. For verserende saker synes ikke påtaleinstruksen § 16-5 sammenholdt med politiregisterforskriften § 27-2 å gi hjemmel for at pressen kan kreve innsikt i sakens dokumenter.

I likhet med hva som er tilfellet for flere av de øvrige artiklene i EMK, er spørsmålet dermed om det også følger visse positive forpliktelser av artikkel 10 og den langt på veg tilsvarende bestemmelsen i SP artikkel 19 nr. 2 og 3. I dette foredraget skal jeg omtale fire saker fra norsk Høyesterett hvor dette spørsmålet har stått sentralt.

2 Norsk Retstidende 2013 s. 374 – Treholt

Ved daværende Eidsivating lagmannsretts dom 20. juni 1985 ble byråsjef Arne Treholt dømt til fengsel i 20 år for etterretningsvirksomhet til fordel for Sovjetunionen og Irak. I tillegg ble han dømt til inndragning, förverkande, av ca. én million kroner i utbytte. Treholt hadde for øvrig, om han ikke hadde blitt avslørt, utsikt til å bli en fremstående norsk politiker.

Hovedforhandlingen i saken ble holdt i perioden 25. februar til 9. mai 1985. Cirka $\frac{3}{4}$ av forhandlingene ble gjennomført for lukkede dører. For to av vitnene ble lukkingen begrunnet i hensynet til privatlivets fred, mens den for de øvrige ble begrunnet i "hensynet til statens forhold til en fremmed magt". Lagmannsretten besluttet å ta forhandlingene opp på lydbånd "til rettens interne bruk", som det heter i rettsboken. Totalt utgjør lydbåndopptakene cirka 175 timer fordelt på 263 kassetter. Under deler av forhandlingene for lukkede dører ble båndspilleren slått av. For Høyesterett ble det opplyst at dette skjedde mens det ble gitt særlig følsomme opplysninger som berørte forholdet til fremmede makter.

Lydbåndene har i ettertid vært oppbevart hos Politiets Overvåkningstjeneste (POT), nå Politiets sikkerhetstjeneste (PST).

Ulike sider ved denne saken har vært gjenstand for offentlig debatt, og fire gjenopptakelsesbegjæringer har blitt forkastet, jf. Rt. 1988 s. 824, Rt. 1992 s. 698 og Gjenopptakelseskommissjonens vedtak 15. desember 2008 og 9. juni 2011.

I 2006 fremsatte Norsk rikskringkasting AS begjæring til lagmannsretten om utlån eller kopi av de ulike lydbåndopptakene. Det ville føre for langt å gå inn på den videre utviklingen av saken. Jeg nevner at da saken og de ulike avslagene til slutt kom til behandling i Høyesterett i 2013, hadde en rekke andre presseorganer sluttet seg til saken. Om temaet for Høyesteretts behandling uttaler førstvoterende i avsnitt 21:

"I forberedende rettsmøte 14. november 2012 ble det presisert at ankesaken gjelder spørsmålet om nektelsen av å gi pressen tilgang til lydbåndopptakene, utgjør et inngrep etter EMK artikkel 10 nr. 1. Det ble videre fremhevet at lagmannsretten ikke har foretatt noen bevisbedømmelse eller subsumsjon under artikkel 10 nr. 2 som Høyesterett kan prøve, og at denne delen av bestemmelsen derfor ikke skal behandles under ankeforhandlingen for Høyesterett."

Vurderingen etter nr. 2 skulle altså foretas av lagmannsretten ved en eventuell ny behandling der.

Om den aktuelle lovhjemmelen for innsyn uttaler førstvoterende (avsnitt 33)

"Jeg nevner innledningsvis at straffeprosessloven § 28 ikke hjemler pressens krav på tilgang til de aktuelle lydbåndopptakene. Riktignok faller opptakene inn under uttrykket 'andre dokumenter i en straffesak', men retten etter § 28 tilkommer bare fornærmede, etterlatte og 'enhver annen som det har rettslig interesse for' å få dokumentinnsyn i en straffesak. Det fremgår klart av Ot.prp. nr. 35 (1978–79) side 107 at "rettslig interesse" ikke omfatter pressens behov. Dette fikk tilslutning i Innst. O. nr. 37 (1980–81) side 14."

Pressens krav på tilgang til lydbåndopptakene måtte etter dette eventuelt forankres i EMK artikkel 10. Første spørsmål var da om artikkel 10 "også kan gi rett til å kreve at offentlige myndigheter utleverer informasjonsmateriale som de har i sin besittelse" (avsnitt 36). Om dette spørsmålet tar førstvoterende følgende utgangspunkt:

"Artikkelens ordlyd gir ikke noe klart svar på spørsmålet – hverken i bekreftende eller avkreftende retning. Jeg kan heller ikke se at andre bestemmelser i EMK uttrykkelig løser spørsmålet. Det samme gjelder andre konvensjoner. Påtalemyndigheten har anført at 'Council of Europe Convention on Access to Official Documents' av 18. juni 2009 – som ikke har trådt i kraft – viser at artikkel 10 ikke kan få anvendelse på pressens krav om tilgang til lydbåndopptakene. Det er særlig anført at det ville være underlig om det skulle foreligge to parallelle regelsett vedtatt av Europarådet om tilgang til offentlige dokumenter. Jeg er ikke enig i dette. Det følger uttrykkelig av den nevnte konvensjons artikkel 1 at '[t]he principles set out hereafter should be understood without prejudice to those domestic laws and regulations and to international treaties which recognise a wider right of access to official documents'. I konvensjonens 'Explanatory Report' punkt 6 heter det dessuten at '[n]o provision of the Convention may be interpreted as restricting access to documents which must be made available under other international obligations'."

Førstvoterende foretar deretter en gjennomgang av aktuell praksis fra EMD. I avsnitt 44 oppsummeres denne gjennomgangen slik:

"De avgjørelsene som jeg har gjennomgått, viser at artikkel 10 i hvert fall er gitt anvendelse der pressen ber om innsyn i saker av legitim allmenn interesse, forutsatt at det er tale om innsyn i opplysninger som allerede foreligger."

Deretter fortsetter han:

"(45) Jeg nevner også at Kommisjonen i saken *Grupo mot Spania* (7. april 1997) synes å ha lagt til grunn at artikkel 10 kan få anvendelse der informasjon knyttet til domstoler ikke frigis. Avgjørelsen underbygger at domstolenes virksomhet ikke generelt er unntatt fra anvendelsesområdet til artikkel 10.

(46) FNs menneskerettskomité's uttalelse i saken *Toktakunov mot Kirgisistan* (1470/2006) er også av en viss interesse i denne sammenheng. Saken gjaldt avslag på en begjæring fra en menneskerettsorganisasjon om opplysninger om hvor mange dødsstraffer som hadde vært avsagt i Kirgisistan. Komiteen uttalte om dette:

'The first issue before the Committee is, therefore, whether the right of the individual to receive State-held information, protected by article 19, paragraph 2, of the Covenant, brings about a corollary obligation of the State to provide it, so that the individual may have access to such information or receive an answer that includes a justification when, for any reason permitted by the Covenant, the State is allowed to restrict access to the information in a specific case.

7.4 In this regard, the Committee recalls its position in relation to press and media freedom that the right of access to information includes a right of the media to have access to information on public affairs and the right of the general public to receive media output. ... In this way, the right to freedom of thought and expression includes the protection of the right of access to State-held information, which also clearly includes the two dimensions, individual and social, of the right to freedom of thought and expression that must be guaranteed simultaneously by the State. In these circumstances, the Committee is of the opinion that the State party had an obligation either to provide the author with the requested information or to justify any restrictions of the right to receive State-held information under article 19, paragraph 3, of the Covenant.'

(47) Avgjørelser fra FN's menneskerettskomité har betydelig vekt som rettskilde ved tolkningen av FN-konvensjonen om sivile og politiske rettigheter, jf. storkammerdommen i Rt. 2008 side 1764 avsnitt 81. Etter min mening har komiteens synspunkter også interesse i vår sammenheng."

Selv om det altså forelå en viss praksis fra EMD om tilgrensende problemstillinger, måtte førstvoterende konstatere at "[s]å vidt jeg kan skjønne, gjelder vår sak en problemstilling som ikke tidligere er forelagt EMD. Ingen av de nevnte avgjørelsene har et saksforhold som er parallelt til det som foreligger i vår sak, hvor det er tale om tilgang til lydbåndopptak fra en straffesak. Nærmest ligger vel Tarsasag-saken, som gjaldt innsyn i deler av den ungarske konstitusjonsdomstolens avgjørelsesgrunnlag, men heller ikke saksforholdet i den saken er helt parallelt". Spørsmålet var da hvordan Høyesterett skulle forholde seg:

"(49) Som det er fremhevet i Rt. 2000 side 996, bør 'norske domstoler i tilfeller hvor det er tvil om hvordan EMK skal forstås, ikke ... anlegge en for dynamisk tolkning av konvensjonen'. Dette standpunktet har Høyesterett gjentatt i senere avgjørelser, jf. for eksempel Rt. 2005 side 833 avsnitt 45. Når det gjelder vår sak, mener jeg imidlertid at domstolen allerede har lagt til grunn at artikkel 10 må tolkes slik at den *kan* få anvendelse på pressens krav om tilgang til lydbåndopptakene. Jeg minner særlig om uttalelsen i Tarsasag-saken om at 'the Court has recently advanced towards a broader interpretation of the notion of 'freedom to receive information' ... and thereby towards the recognition of a

right of access to information'. Praksis gir imidlertid ikke holdepunkter for å trekke den slutning at slik 'right of access' gjelder generelt. Derimot mener jeg at den i alle fall gir grunnlag for å konkludere med at pressens krav om innsyn i saker som har stor allmenn interesse, etter omstendighetene kan falle inn under artikkel 10 nr. 1."

Med dette utgangspunktet innleder førstvoterende den videre drøftelsen med å understreke pressens rolle som en "public watchdog" før han fortsetter (avsnitt 50):

"Også i andre sammenhenger har EMD gitt uttrykk for behovet for å beskytte journalisters muligheter til å foreta undersøkelser. Saken *Dammann mot Sveits* (EMD 25. april 2006) gjaldt en journalist som ble ilagt en bot for over telefon å ha mottatt konfidensielle opplysninger fra en underordnet assistent ved påtalemyndighetens kontor. Saken gjaldt altså journalistens arbeid på undersøkelsesstadiet. Domstolen ga uttrykk for at denne fasen 'called for the closest scrutiny on account of the great danger represented by the sort of restriction on freedom of expression', jf. Information Note on the Court's case-law No. 85."

Deretter presiserer førstvoterende i avsnitt 51 at EMD i en rekke avgjørelser har understreket viktigheten av kildevernet. Selv om den aktuelle saken ikke direkte gjaldt kildevernet, er det "en slik indre sammenheng mellom journalisters kildevern og spørsmålet om myndighetene har plikt til å utlevere informasjon, at de siterte uttalelsene er av betydelig interesse også i vår sammenheng" (avsnitt 52). Deretter fortsetter han:

"(53) Jo større samfunnsinteresse det er knyttet til en sak, jo større behov er det for at forholdene legges til rette for at pressen gis mulighet til å fylle sin funksjon på tilfredsstillende måte. Spørsmålet må imidlertid vurderes konkret i den enkelte sak.

(54) Jeg tar utgangspunkt i at straffesaken mot Arne Treholt var helt spesiell. At den har stor allmenn interesse, kan ikke være tvilsomt. Treholt ble tiltalt og dømt for meget alvorlige spionasjehandlinger, og saken vakte ekstraordinær oppsikt da den ble avdekket. Både under rettsprosessen og i ettertid har deler av saken og bevismaterialet vært omdiskutert i den offentlige opinionen. Mange straffesaker blir gjenstand for diskusjoner og kritisk søkelys i ettertid, men Treholt-saken skiller seg ut – ikke minst på grunn av historiske og politiske aspekter.

(55) I denne sammenheng har det dessuten betydning at størsteparten av hovedforhandlingen ble gjennomført for lukkede dører, slik at allmennheten aldri har fått full innsikt i lagmannsrettens bevisgrunnlag, jf. synspunktet i saken *Stoll mot Sveits* (EMD 10. desember 2007) avsnitt 110.

(56) På denne bakgrunn må nektelsen av å utlevere lydbåndopptakene etter min mening anses som et inngrep i retten til ytrings- og informasjonsfrihet etter artikkel 10 nr. 1."

Da lagmannsretten hadde lagt til grunn at verken straffeprosessloven § 28 eller EMK artikkel 10 kunne begrunne pressens krav, ble lagmannsrettens avgjørelse opphevet. Det måtte da i neste omgang vurderes om artikkel 10 nr. 2 var til hinder for tilgang til lydbåndopptakene.

Noen måneder senere ble lydbåndopptakene frigitt. Jeg har ikke registrert at pressen deretter har funnet noe i opptakene som det har blitt satt søkelyset på.

3 Norsk Retstidende 2015 s. 1467 – Oslo legevakt

Denne saken gjelder en ny innsynsbegjæring fra Norsk Rikskringkasting med Norsk Presseforbund og Norsk Redaktørforening som partshjelpere. Saken hadde sin bakgrunn i at en person, A, hadde møtt på Sentrum politistasjon i Oslo i en tilstand hvor han fremstod som psykotisk. Politiet mente at han hadde behov for legetilsyn, og to kvinnelige politibetjenter brakte ham til Oslo legevakt for legetilsyn.

På legevakten oppga han navnet B som de to politibetjentene på operasjonssentralen fikk opplyst hadde en voldshistorikk. Om det videre hendelsesforløpet heter det i dommen:

"(3) ... Oslo legevakt vurderte å innlegge ham på skjermet avdeling på Lovisenberg sykehus, og politiet ble bedt om å bistå med en eventuell transport dit.

(4) Etter en tid sa A at han ville forlate legevakten, og han ble forsøkt holdt tilbake av de to politibetjentene. Det oppsto etter hvert et alvorlig basketak mellom dem, og en av politibetjentene vurderte å bruke pepperspray for å få situasjonen under kontroll. De fikk da bistand av en ambulansarbeider, som hadde observert opptrinnet. Han forsøkte å presse A i bakken. Da han ikke lyktes, la han en arm rundt As hals, presset ham ned i mageleie og brukte egen kroppsvekt for å holde ham under kontroll. Politibetjentene satte håndjern på A mens han lå nede. Da ambulansarbeideren løsnet halsgrepet etter ca. ett minutt, var A slapp og livløs, og helsearbeidere ble tilkalt. Etter resultatløse gjenopplivningsforsøk ble A erklært død en snau halvtime senere. Av obduksjonsrapporten fremgår det at døden skyldtes kvelning ved press mot halsen."

Saken mot politibetjentene og ambulansarbeideren ble henlagt under henvisning til at intet straffbart forhold var bevist. For ambulansarbeiderens vedkommende ble henleggelsen begrunnet i at det var tale om en straffri nødvergehandling.

Saken vakte stor offentlig interesse med omfattende mediaomtale. Norsk Rikskringkasting begjærte utlevert opptakene fra overvåkingskameraene i det aktuelle området. Begjæringen ble avslått – et avslag som ble opprettholdt av tingretten og lagmannsretten. Høyesterett (dissens 3-2) tok derimot begjæringen til følge.

Førstvoterende viser innledningsvis til interne norske bestemmelser, straffeprosessloven § 28, politiregisterloven § 34 og personopplysningsloven § 39. Videre hadde Grunnloven § 100 om

ytringsfrihet fått en ny utforming siden Rt. 2013 s. 374. Om denne uttaler førstvoterende (avsnitt 42):

"Jeg nevner endelig at ytringsfrihetsbestemmelsen i Grunnloven § 100 femte ledd gir enhver rett til innsyn i offentlige dokumenter, med de begrensninger som følger av lov. Sjette ledd pålegger myndighetene å legge til rette 'for en åpen og opplyst offentlig samtale'. Paragraf 100 er en rettesnor ved tolkningen av bestemmelser som begrenser retten til innsyn, men det følger uttrykkelig av forarbeidene at den ikke omfatter påtalemyndighetens virksomhet, jf. St.meld. nr. 26 (2003–2004) punkt 6.6 på side 144."

Førstvoterendes foreløpige oppsummering var etter dette (avsnitt 43):

"Så langt konstaterer jeg at påtalemyndigheten etter omstendighetene hadde en rett – men ingen plikt – til å utlevere de etterspurte opptakene fra kameraovervåkningen på Oslo legevakt i anonymisert form."

Spørsmålet var dermed om EMK artikkel 10 og den tilsvarende bestemmelsen i SP artikkel 19 tilsa at pressen hadde krav på å få kopi av opptakene. Da de to artiklene har omtrent samme innhold, konsentrerte førstvoterende seg om EMK artikkel 10. Deretter fortsetter hun (avsnitt 47):

"Artikkel 10 nr. 1 omfatter etter ordlyden blant annet frihet til å 'motta og meddele opplysninger og ideer uten inngrep fra det offentlige'. Denne formuleringen trekker i retning av at bestemmelsen gir et negativt vern mot sensur, men ikke et positivt krav på innsyn. Det er også slik bestemmelsen ble praktisert av EMD frem til 2006. ..."

I avsnitt 50 fortsetter hun:

"I EMD-praksis etter 2006 er det – i tråd med denne uttalelsen [storkammeravgjørelse av 19. februar 1998 *Guernica mfl. mot Italia* avsnitt 53] – lagt til grunn at artikkel 10 nr. 1 også vil kunne innebære en plikt til å gjøre informasjon tilgjengelig for pressen i saker av offentlig interesse. En av de grunnleggende avgjørelsene er dommen 14. april 2009 *Társaság mot Ungarn*. Saken gjaldt et presselignende debattforum som var blitt nektet innsyn i en klage fra et parlamentsmedlem til konstitusjonsdomstolen over reformer i narkotika-lovgivningen. EMD ga klager medhold og uttalte i avsnitt 35 at 'the Court has recently advanced towards a broader interpretation of the notion of 'freedom to receive information' ... and thereby towards the recognition of a right of access to information'. Det konkluderes deretter slik i avsnitt 38:

'The Court considers that obstacles created in order to hinder access to information of public interest may discourage those working in the media or related fields from pursuing such matters. As a result, they may no longer be able to play their vital role as 'public watchdogs' and their ability to provide accurate and reliable information may be adversely affected (see, mutatis mutandis, *Goodwin v. the United Kingdom*, judgment of 27 March 1996, Reports 1996-II, p. 500, § 39).'"

Deretter vises det til Rt. 2013 s. 374, Treholt, hvor tilsvarende synspunkter er lagt til grunn før hun i avsnitt 53 uttaler:

"Treholtkjennelsen åpner altså for at pressens krav om innsyn i saker med stor allmenn interesse, kan følge av artikkel 10 nr. 1. Som jeg kommer tilbake til, må det imidlertid foretas en konkret vurdering av omstendighetene i den enkelte sak, jf. avsnitt 53."

I forlengelsen gjennomgår førstvoterende en rekke EMD-avgjørelser fra senere år før hun i avsnitt 59 flg. omtaler EMDs dom av 17. februar 2015 i saken *Guseva mot Bulgaria*:

"(60) Guseva arbeidet for en dyrevernsorganisasjon og krevde diverse informasjon om kommunens håndtering av hjemløse dyr, 'stray animals'. Administrasjonsdomstolen ga henne medhold i tre ulike avgjørelser, men hun fikk likevel ikke tilgang til den etterspurte informasjonen. EMD mente det forelå et inngrep i informasjonsfriheten 'by not providing the information which the applicant had sought', jf. avsnitt 55, og at inngrepet ikke var hjemlet i nasjonal rett fordi administrasjonsdomstolens informasjonspålegg ikke var etterkommet, jf. avsnitt 59–60.

(61) Dommen ble avsagt under dissens 5-2. De dissenterende dommerne uttalte i sine vota at det av artikkel 10 nr. 1 ikke kunne utledes noen positiv rett til å få tilgang til – 'access to' – informasjon, selv ikke for pressen. Det ble også fremholdt at det til tross for nyere avdelingsavgjørelser i motsatt retning, ikke var grunnlag for å fravike plenumsdommen fra 1989 *Gaskin mot Storbritannia* og senere storkammeravgjørelser som bygger på at artikkel 10 nr. 1 bare gir et negativt vern mot sensur. Dissensene er i tråd med flertallsvotumet i en engelsk høyesterettsdom avsagt 26. mars 2014 *Kennedy mot The Charity Commission*. Denne saken er nå brakt inn for EMD."

Etter dette oppsummerer hun EMDs praksis slik:

"(62) Både dissensavgjørelsen i storkammersaken fra 1998 *Guerra mfl. mot Italia*, som jeg tidligere har omtalt, og dissensavgjørelsen i Guseva-saken viser at det har vært uenighet i EMD om rekkevidden av informasjonsfriheten i artikkel 10. Det siste ordet er neppe sagt, og det ville vært ønskelig med en avklaring fra EMD i storkammer av hvor langt en positiv forpliktelse til å gi pressen tilgang til foreliggende informasjon eventuelt rekker. Også partene i vår sak synes å være enige om at artikkel 10 ikke kan forstås som en generell offentlighetsregel ved siden av nasjonalstatenes internrettslige regler om innsyn.

(63) Selv om ingen av avgjørelsene om pressens innsynsrett er avsagt av EMD i storkammer, er den foreliggende avdelingspraksis etter min mening tilstrekkelig omfattende og konsistent til at den må legges til grunn ved vurderingen av pressens innsynskrav. Dertil kommer at FNs menneskerettskomité senest i en uttalelse fra 29. august 2013 i saken *Castañeda mot Mexico* har en henvisning til General comment nr. 34 av 12. september 2011 avsnitt 18, som blant annet gjelder pressens tilgang til informasjon om 'public affairs' etter SP artikkel 19."

Ved den konkrete vurderingen tok førstvoterende samme prinsipielle utgangspunkt som i Treholtsaken. Deretter uttaler hun:

"(66) I likhet med saken her, gjaldt Treholtkjennelsen innsyn i materiale i en konkret straffesak. Det følger av avsnitt 57 at det ikke kan legges til grunn at 'artikkel 10 nr. 1 uten videre må gis anvendelse på pressens eventuelle krav om tilgang til saksdokumentene i straffesaker'. Lest i sammenheng tolker jeg kjennelsen slik at innsynsretten i straffesaksdokumenter forutsettes å være snever.

(67) Jeg er enig i dette. Det er en rekke spesielle hensyn som gjør seg gjeldende ved vurderingen av innsyn i straffesaksdokumenter. Til illustrasjon viser jeg til avsnitt 41 i EMDs dom 1. juli 2014 *A.B. mot Sveits*, som nå er bragt inn for storkammer, om hensynet til etterforskningen og til siktede. Det er likevel ingen holdepunkter for at EMD på prinsipielt grunnlag sonderer mellom ulike sakstyper ved avgrensningen av pressens innsynsrett etter artikkel 10. I dommen 26. mai 2009 *Kenedi mot Ungarn*, la EMD i avsnitt 43 eksempelvis til grunn at det var et inngrep etter artikkel 10 nr. 1 å avslå en historikers begjæring om innsyn i sikkerhetstjenestens dokumenter. Videre fant FN's menneskerettskomité i uttalelsen 28. mars 2011 *Toktakunov mot Kirgisistan* at det var en krenkelse av SP artikkel 19 å nekte tilgang til straffesaksopplysninger om antall dødsdømte. Begge avgjørelser er omtalt i Treholtkjennelsen, og jeg nøyer meg med å vise til avsnittene 43 og 46 om disse. Jeg finner på denne bakgrunn ikke å kunne utelukke straffesaksdokumenter generelt fra pressens innsynsrett."

Pressens innsynsrett er også omtalt i en rekommendasjon fra Europarådets ministerkomité:

"(68) I Rekommendasjon 13 (2003) fra Europarådets ministerkomité om 'information through the media in relation to criminal proceedings', er det inntatt anbefalinger for hvilke hensyn som bør ivaretas ved informasjon til pressen om verserende straffesaker. Det vises blant annet til hensynet til konfidensialitet under etterforskningen, uskyldspresumsjonen, personvern, rettferdig rettergang og beskyttelse av vitner.

(69) Disse hensynene gjør at pressen vanskelig kan ha krav på innsyn i dokumenter i en verserende straffesak. Likeledes antar jeg at innsyn som hovedregel heller ikke kan kreves i klassiske straffesaksdokumenter i en avsluttet straffesak. Personvern hensyn veier særlig tungt ved håndteringen av politiforklaringer og opplysninger innhentet gjennom bruk av skjulte straffeprosessuelle tvangsmidler, som for eksempel kommunikasjonskontroll. Innsyn i enkeltstående dokumenter vil dessuten kunne gi et fragmentert og misvisende bilde av saken. ...

(70) Utgangspunktet må etter dette være at offentlighetens kontroll med strafferettspleien først og fremst ivaretas gjennom allmennhetens og pressens muligheter for å være tilstede under selve domstolsbehandlingen. I saker som blir endelig avgjort av påtalemyndigheten vil imidlertid offentlighetshensynet måtte ivaretas på andre måter. I St.meld. nr. 26 (2003–2004) om endring av Grunnloven § 100 side 144 uttales følgende om dette:

'Det er også noe uklart om kommisjonen mener at prinsippet om dokumentoffentlighet skal gjelde for påtalemyndighetens virksomhet i saker som behandles etter rettspleielovene (straffeprosessloven), jf. punkt 6.4.1. Spørsmålet er særlig aktuelt for saker som avsluttes hos påtalemyndigheten (etter skriftlig behandling) uten noen domstolsavgjørelse (for eksempel ved vedtakelse av forelegg på bøter). Tungtveiende prinsipielle argumenter taler for et utgangspunkt om offentlighet som tjener tilsvarende funksjoner som offentlighet under domstolsprosessen. På den annen side er det klart at en lang rekke dokumenter måtte unntas, særlig knyttet til etterforskning og saksforberedelse.'

(71) I vår sak ble NRKs siste innsynsbegjæring fremsatt etter at straffesaken mot de tre mistenkte var endelig avgjort gjennom riksadvokatens henleggelsesbeslutning. Hensynet til

etterforskningen og til en rettferdig rettergang gjorde seg da ikke lenger gjeldende, og offentlighetshensynet kunne følgelig heller ikke ivaretas gjennom en domstolsbehandling. Jeg viser til Treholtkjennelsen avsnitt 55 der det ble uttalt følgende om offentlighetsprinsippet:

'I denne sammenheng har det dessuten betydning at størsteparten av hovedforhandlingen ble gjennomført for lukkede dører, slik at allmennheten aldri har fått full innsikt i lagmannsrettens bevisgrunnlag, jf. synspunktet i saken Stoll mot Sveits (EMD 10. desember 2007) avsnitt 110.'

(72) Opptakene fra legevakten utgjorde det helt sentrale bevisgrunnlaget ved henleggelsesbeslutningene. De er tilgjengelige på en minnepinne hos Spesialenheten – riktignok i ubearbeidet form – og gir en nøytral fremstilling av de faktiske forholdene rundt dødsfallet.

(73) Saken har stor allmenn interesse. Riktignok er den ikke av samme politiske- og historiske viktighet som Treholtsaken, men den reiser til gjengjeld tilbakevendende og prinsipielle spørsmål knyttet til bruk av statens tvangsmakt. Dette problemkomplekset må sies å ligge i kjernen av pressens kontrollerende 'watchdog' funksjon, og da særlig i et tilfelle hvor maktbruken ble fatal.'

Førstvoterende kom etter dette til at avslaget på kopi utgjorde et inngrep etter EMK artikkel 10 nr. 1 og SP artikkel 19 nr. 2. Etter en konkret vurdering kom førstvoterende videre til at begrensningene i artikkel 10 nr. 2 og 19 nr. 3 ikke var til hinder for at det ble gitt kopi av opptakene. Opptakene skulle utleveres i sladdet form – noe for øvrig Norsk Rikskringkasting var enig i.

4 HR-2016-00322-U og HR-2016-00423-U

Den første saken gjelder begjæring fra en avis om utskrift av dom i en sivil sak hvor en advokat hadde saksøkt kommunen med krav om erstatning for påståtte plager som følge av forurensning av kommunens vannforsyning. Den andre saken gjelder krav fra en journalist i Nettavisen om utskrift av en kjennelse om varetektsfengsling av en kjent islamist. I begge sakene var begjæringene avslått uten at forholdet til EMK artikkel 10 var vurdert. Under henvisning til de to høyesterettsavgjørelsene som er omtalt foran, opphevet dermed Høyesteretts ankeutvalg begge avgjørelsene.